

URZĄD STATYSTYCZNY W BIAŁYMSTOKU

Gospodarstwa domowe i rodziny w województwie podlaskim. Charakterystyka demograficzna

Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011

BIAŁYSTOK 2014

WYDAWCA

Urząd Statystyczny w Białymstoku

DYREKTOR

Ewa Kamińska-Gawryluk

OPRACOWANIE PUBLIKACJI

Izabela Kisielew, Monika Skłodowska – Podlaski Ośrodek Badań Regionalnych
Ewa Suchocka – Wydział Badań Ankiety

REDAKCJA TECHNICZNA, PRACE GRAFICZNE I KOREKTA

Monika Skłodowska, Anna Szeszko – Podlaski Ośrodek Badań Regionalnych

PROJEKT OKŁADKI

Lidia Motrenko-Makuch – Zakład Wydawnictw Statystycznych

Przy publikowaniu danych US prosimy o podanie źródła

ISBN 978-83-89643-57-5

Publikacja dostępna również w formie książki i na CD

PRZEDMOWA

Niniejsza publikacja jest kolejnym opracowaniem tematycznym, w którym zaprezentowano wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011 dotyczące województwa podlaskiego. Zawiera ona charakterystykę demograficzną i społeczną gospodarstw domowych, rodzin oraz ludności wchodzącej w ich skład.

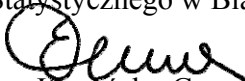
Publikacja składa się z części metodologicznej, komentarza analitycznego wzbogaconego o prezentację graficzną oraz tablic statystycznych. Przedstawiono w niej szeroki zakres informacji o liczbie, wielkości, składzie rodzinnym i pokoleniowym gospodarstw domowych, a także cechach demograficznych i społecznych reprezentantów gospodarstw domowych. Ponadto, w opracowaniu zamieszczono dane dotyczące liczby i typów rodzin oraz rodzin z dziećmi, w tym z dziećmi do lat 24 pozostającymi na utrzymaniu.

Dla zobrazowania skali i kierunków zmian, jakie dokonały się w województwie podlaskim w okresie międzyspisowym, wybrane wyniki NSP 2011 zestawiono z danymi uzyskanymi ze spisu przeprowadzonego w 2002 r.

W Polsce podczas ostatniego spisu zdecydowano się na odejście od metody tradycyjnej na rzecz metody „mieszanej” – z jednej strony wykorzystującej rejestry i systemy informacyjne administracji publicznej, jako źródła danych, z drugiej strony uwzględniającej możliwość zbadania niektórych tematów w badaniu reprezentacyjnym. Konieczne było zatem dokonanie uogólnienia wyników uzyskanych na podstawie przebadanej próby. W związku z powyższym, do prezentowanego opracowania zostały dołączone tablice precyzji estymacji. Wysoka wartość wskaźników precyzji dla niektórych przekrojów, szczególnie tam, gdzie dane zjawisko występuje rzadko, powinna być dla czytelnika sygnałem, aby przy interpretowaniu tych wyników spisu zachować ostrożność.

Przekazując Państwu niniejszą publikację, mam nadzieję, że zamieszczone w niej dane spisowe będą przydatne dla osób i instytucji zainteresowanych prezentowaną tematyką oraz staną się bazą umożliwiającą prowadzenie dalszych badań i analiz.

D y r e k t o r
Urzędu Statystycznego w Białymstoku

Ewa Kamińska-Gawryluk

Białystok, lipiec 2014 r.

PREFACE

This publication is the next thematic elaboration, in which the results of the Population and Housing Census 2011 concerning Podlaskie Voivodship are presented. It includes the demographic and social characteristics of households, families and their population.

The publication comprises methodological part, analytical comments enriched with a graphic presentation as well as statistical tables. It provides a wide range of information concerning number, size, family and generation composition of households as well as demographic and social characteristics of households representatives. Moreover, in the elaboration were presented data concerning number and types of families and families with children, including dependent children up to the age of 24 years old.

In order to show the scale and directions of changes, which occurred in the period between censuses in Podlaskie Voivodship, the selected results of the Census in 2011 were compared with the data collected during the census conducted in 2002.

During the last census in Poland the traditional method was abandoned so as to apply the “mixed” method, which, on the one hand, makes use of public administration registers and information systems as the census-data source and, on the other hand, makes it possible to investigate certain issues through a sample survey. Therefore, it was necessary to estimate the results obtained on the basis of surveyed sample. Accordingly, the precision of estimation tables are included in the presented elaboration. The high value of the precision indicators for certain sections, especially if the phenomenon is rare, should be a signal for the reader to interpret these census results with caution.

Presenting this publication, I hope that census data included in it will be useful for persons and institutions interested in these topics and be the basis for conducting further surveys and analysis.

Director
Statistical Office in Białystok

Ewa Kamińska-Gawryluk

Białystok, July 2014

SPIS TREŚCI

CONTENTS

		Str. <u>Page</u>
PRZEDMOWA	PREFACE	3
OBJAŚNIENIA ZNAKÓW UMOWNYCH WAŻNIEJSZE SKRÓTY	SYMBOLS. MAJOR ABBREVIATIONS	7
UWAGI OGÓLNE	GENERAL NOTES	8
1. Podstawa prawna, termin i zakres spisu ludności i mieszkań w 2011 r.	1. <i>Legal basis, deadline and the scope of the 2011 population and housing census</i>	8
2. Podstawowe cele spisu	2. <i>The principle purposes of the census</i>	9
3. Zakres tematyczny spisu	3. <i>Thematic scope of the census</i>	9
4. Źródła danych	4. <i>Sources of data</i>	10
5. Badanie pełne	5. <i>Full survey</i>	11
6. Badanie reprezentacyjne	6. <i>Sampling survey</i>	12
7. Spis osób w obiektach zbiorowego zakwater- owania oraz osób bezdomnych	7. <i>Census of persons staying in collective living quarters and of the homeless</i>	12
8. Spis próbny	8. <i>Pilot census</i>	13
9. Spis kontrolny	9. <i>Control census</i>	13
10. Formularze wykorzystywane w spisie w 2011 r.	10. <i>Forms used for the purposes of the 2011 census</i> ...	14
11. Sposoby i formy upowszechniania wyników spisu	11. <i>Methods and forms of dissemination of the census results</i>	14
UWAGI METODYCZNE	METHODOLOGICAL NOTES	17
1. Definicje i pojęcia spisowe	1. <i>Definitions and terms used in the census</i>	17
2. Metody zastosowane w opracowaniu spisu	2. <i>Methods used in elaboration of the census data</i>	23
KOMENTARZ ANALITYCZNY	ANALYTICAL COMMENTS	25
1. Gospodarstwa domowe	1. <i>Households</i>	25
2. Rodziny w gospodarstwach domowych	2. <i>Families in households</i>	29

		Tabl. <u>Table</u>	Str. <u>Page</u>
Tablice	Tables		
Gospodarstwa domowe i ludność w tych gospodarstwach (2002, 2011)	<i>Households and population in these households (2002, 2011)</i>	1.1	25
Gospodarstwa domowe według liczby osób w 2011 r.	<i>Households by number of persons in 2011</i>	1.2	26
Gospodarstwa domowe według składu rodzin- nego w 2011 r.	<i>Households by family composition in 2011</i>	1.3	27
Rodziny według typów (2002, 2011)	<i>Families by types (2002, 2011)</i>	2.1	29
Rodziny z dziećmi w 2011 r.	<i>Families with children in 2011</i>	2.2	30

		Tabl. <i>Table</i>	Str. <i>Page</i>
Rodziny niepełne według stanu cywilnego prawnego rodzica w 2011 r.	<i>Incomplete families by legal marital status of the parent in 2011</i>	2.3	31
Dzieci w rodzinach według typów rodzin (2002, 2011)	<i>Children in families by family types (2002, 2011)</i>	2.4	32
Mapy i wykresy	<i>Maps and charts</i>		
Struktura gospodarstw domowych według liczby osób (2002, 2011)	<i>Structure of households by number of persons (2002, 2011)</i>	x	26
Przeciętna liczba osób w gospodarstwach domowych według podregionów i powiatów w 2011 r.	<i>Average number of persons in households by subregions and powiats in 2011</i>	x	27
Struktura gospodarstw domowych według składu rodzinnego (2002, 2011)	<i>Structure of households by family composition (2002, 2011)</i>	x	28
Struktura rodzin według typów (2002, 2011)	<i>Structure of families by types (2002, 2011)</i>	x	30
Przeciętna liczba dzieci w wieku do 24 lat pozostających na utrzymaniu według podregionów i powiatów w 2011 r.	<i>Average number of dependent children up to the age of 24 years old by subregions and powiats in 2011</i>	x	33

ANEKS TABELARYCZNY

TABULAR APPENDIX

Tablice dostępne w formacie xls

Tables available in xls format

OBJAŚNIENIA ZNAKÓW UMOWNYCH / SYMBOLS

Kreska	(–)	– zjawisko nie wystąpiło. <i>magnitude zero.</i>
Znak	x	– wypełnienie pozycji jest niemożliwe lub niecelowe. <i>not applicable.</i>
Znak	#	– dane nie mogą być opublikowane ze względu na konieczność zachowania tajemnicy statystycznej w rozumieniu ustawy o statystyce publicznej. <i>data may not be published due to the necessity of maintaining statistical confidentiality in accordance with the Law on Official Statistics.</i>
„W tym” ”Of which”		– oznacza, że nie podaje się wszystkich składników sumy. <i>indicates that not all elements of the sum are given.</i>
Comma	(.)	– <i>used in figures represents the decimal point.</i>

WAŻNIEJSZE SKRÓTY / MAJOR ABBREVIATIONS

tys. / <i>thous.</i>	=	tysiąc / <i>thousand</i>
godz.	=	godzina
r.	=	rok
p. proc.	=	punkt procentowy
dok.	=	dokończenie / <i>continued</i>
itp. / <i>etc.</i>	=	i tym podobne / <i>and the like</i>
m.in.	=	między innymi
np. / <i>e.g.</i>	=	na przykład / <i>for example</i>
nr (Nr) / <i>No.</i>	=	numer / <i>number</i>
ok.	=	około
poz.	=	pozycja
tabl.	=	tablica / <i>table</i>
tj. / <i>i.e.</i>	=	to jest / <i>that is</i>
tzn.	=	to znaczy
tzw.	=	tak zwany
Dz. U.	=	Dziennik Ustaw
NSP	=	Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań
ONZ	=	Organizacja Narodów Zjednoczonych

UWAGI OGÓLNE

1. Podstawa prawna, termin i zakres spisu ludności i mieszkań w 2011 r.

Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań w Polsce w 2011 r. był pierwszym spisem realizowanym od czasu przystąpienia Polski do Unii Europejskiej i przeprowadzony został na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej **w okresie od 1 kwietnia do 30 czerwca 2011 r. według stanu w dniu 31 marca 2011 r. o godz. 24.00.**

Ramy tematyki spisu ludności i mieszkań w 2011 r., zakres, formę, tryb, granice obowiązków statystycznych i dobrowolności udziału w badaniach określiła Ustawa z dnia 4 marca 2010 r. o narodowym spisie powszechnym ludności i mieszkań w 2011 r. (Dz. U. z 26 marca 2010 r. Nr 47, poz. 277) wraz z aktami wykonawczymi do ustawy oraz Rozporządzenie (WE) Parlamentu Europejskiego i Rady Nr 763/2008 z dnia 9 lipca 2008 r. w sprawie spisów powszechnych ludności i mieszkań (Dz. U. UE. L. z dnia 13.08.2008 r. Nr 218).

Spis ludności z 2011 r. obejmował osoby stale zamieszkałe (zameldowane) na obszarze Polski bez względu na fakt, czy te osoby przebywały w kraju w czasie spisu czy też były za granicą oraz osoby przebywające czasowo. Spis był przeprowadzony w budynkach, mieszkaniach, obiektach zbiorowego zakwaterowania i innych zamieszkałych pomieszczeniach niebędących mieszkaniami.

W Polsce dotychczasowa praktyka spisowa opierała się na tradycyjnym sposobie przeprowadzania spisów, który polegał na angażowaniu rachmistrzów spisowych, odwiedzających wszystkie zamieszkałe jednostki i zapisujących uzyskane bezpośrednio od respondentów informacje na formularzach spisowych, dostępnych w formie papierowej. Następnie dane z formularzy były rejestrowane oraz już w formie elektronicznej podlegały dalszemu opracowaniu. Taka organizacja spisu okazała się jednak bardzo kosztowna i pracochłonna. Z tego względu Polska zdecydowała się w spisie w 2011 r. na odejście od tradycyjnej metody na rzecz metody mieszanej, polegającej na połączeniu danych z rejestrów i systemów informacyjnych z danymi pozyskiwanymi w badaniach statystycznych – bezpośrednio od respondentów.

Komisja Europejska przygotowując podstawy prawne przeprowadzania spisów na obszarze UE wzięła pod uwagę dynamiczny rozwój systemów administracyjnych i rozwiązań informatycznych wykorzystywanych przy wyborze metody spisu. W przepisach Rozporządzenia PE i Rady Nr 763/2008 określone zostały szczegółowo źródła, które mogą być wykorzystywane dla pozyskania danych statystycznych dla potrzeb spisu. W szczególności są to:

- a) tradycyjne spisy powszechne,
- b) spisy powszechne oparte na danych z rejestrów administracyjnych,
- c) połączenie tradycyjnych spisów powszechnych z badaniami reprezentacyjnymi,
- d) połączenie spisów powszechnych w oparciu o dane z rejestrów administracyjnych z badaniami reprezentacyjnymi,
- e) połączenie spisów powszechnych w oparciu o dane z rejestrów administracyjnych z tradycyjnymi spisami powszechnymi,

- f) połączenie spisów powszechnych w oparciu o dane z rejestrów administracyjnych z badaniami reprezentacyjnymi oraz tradycyjnymi spisami powszechnymi,
- g) odpowiednie badania oparte na próbie rotacyjnej (tzw. „kroczący” spis powszechny).

Rozporządzenie nr 763/2008 jest pierwszym aktem prawnym na skalę międzynarodową, który traktuje równorzędnie różne podejścia do przeprowadzania spisów ludności i mieszkań w krajach członkowskich UE.

2. Podstawowe cele spisu

Podstawowe cele Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań w 2011 r. można sprecyzować następująco:

- 1) zaspokojenie potrzeb informacyjnych kraju, zwłaszcza zebranie informacji, których nie można uzyskać z innych źródeł;
- 2) dostarczenie informacji na poziomie jednostek podstawowego podziału administracyjnego kraju;
- 3) możliwie szeroka charakterystyka zmian, jakie zaszły w okresie 2002–2011 w podstawowych strukturach demograficzno-społecznych ludności, gospodarstw domowych i rodzin oraz zmian w wielkości i standardzie zasobów mieszkaniowych;
- 4) zebranie informacji niezbędnych do zabezpieczenia potrzeb międzynarodowych Unii Europejskiej oraz ONZ;
- 5) aktualizacja bazy do budowy operatów losowania do badań reprezentacyjnych prowadzonych poprzez obserwacje gospodarstw domowych.

3. Zakres tematyczny spisu

Przy ustalaniu zakresu przedmiotowego spisu ludności i mieszkań w 2011 r. została przeprowadzona analiza wykorzystania wyników poprzedniego spisu oraz analiza nowych potrzeb informacyjnych. Brano również pod uwagę możliwości pozyskania tych informacji z innych źródeł, przede wszystkim z systemów informacyjnych administracji publicznej, a także konieczność zachowania w czasie pełnej porównywalności danych oraz zobowiązania międzynarodowe określone w rozporządzeniu nr 763/2008.

W 2008 r. zostały przeprowadzone konsultacje społeczne, w których zbierano uwagi i zapotrzebowanie na dane spisowe od urzędów centralnych i terenowych, samorządów, ośrodków badawczych, organizacji narodowościowych i instytucji wyznaniowych.

W wyniku tych prac ustalono następujące tematy badawcze:

1. Geograficzna charakterystyka ludności – miejsce przebywania, miejsce zamieszkania w okresie międzypisowym i przyczyny jego zmiany.
2. Demograficzna charakterystyka osób – płeć, wiek, stan cywilny (formalnoprawny i faktyczny), kraj urodzenia (w tym rodziców) obywatelstwo.
3. Gospodarstwa domowe i rodziny: wielkość i skład gospodarstwa domowego i rodziny, rodziny biologiczne i zrekonstruowane, rodziny niepełne, pozycja osób w gospodarstwie domowym i rodzinie.

4. Wykształcenie – poziom wykształcenia, kontynuacja nauki; rodzaj szkoły, dziedzina i kierunek kształcenia.
5. Migracje wewnętrzne i zagraniczne, w tym badanie emigracji Polaków, emigracji zarobkowej, reemigracji oraz imigracji cudzoziemców do Polski.
6. Dzietność kobiet.
7. Narodowość i język.
8. Wyznanie (przynależność do kościoła lub związku wyznaniowego).
9. Niepełnosprawność prawna i biologiczna.
10. Ekonomiczna charakterystyka osób, w tym:
 - bieżąca aktywność ekonomiczna: pracujący w pracy głównej i dodatkowej, bezrobotni, bierni zawodowo, charakterystyka zawodowa pracujących,
 - stała aktywność ekonomiczna dla pracujących w indywidualnych gospodarstwach rolnych,
 - dojazdy do pracy.
11. Główne i dodatkowe źródło utrzymania osób.
12. Źródła utrzymania gospodarstwa domowego, samodzielność gospodarowania i zamieszkania.

Integralną częścią spisów ludności w polskiej praktyce są spisy mieszkań i budynków, w których są zlokalizowane mieszkania. Zebrane podczas spisu informacje umożliwiają wyzacowanie potrzeb mieszkaniowych, wynikających zarówno z fizycznego braku mieszkań, jak również z konieczności wymiany istniejących zasobów lub zasobów nienadających się do remontu.

Z zakresu tematyki mieszkaniowej ujęto w spisie następujące zagadnienia:

1. Rodzaj zamieszkanego pomieszczenia.
2. Charakterystyka mieszkań, w tym:
 - mieszkania zamieszkałe według rodzaju zajmowania mieszkania, własności mieszkania, wielkości mieszkania (w tym: liczba izb z wyszczególnieniem pokoi, pomieszczeń kuchennych i innych izb oraz powierzchnia użytkowa mieszkań), wyposażenia w instalacje sanitarno-techniczne, sposobu ogrzewania mieszkania,
 - mieszkania niezamieszkałe dodatkowo charakteryzowane według przeznaczenia oraz przyczyny niezamieszkania.
3. Charakterystyka budynków z zamieszkanymi lokalami mieszkalnymi, w tym: rodzaj budynku, forma własności budynku, liczba mieszkań w budynku, rok wybudowania.
4. Informacje o tytule prawnym do zajmowanego mieszkania.

4. Źródła danych

Powszechny spis ludności i mieszkań w 2011 r. został przeprowadzony metodą mieszaną, w odróżnieniu od wszystkich dotychczasowych spisów, które były przeprowadzane metodą tradycyjną z ewentualnym włączeniem badań reprezentacyjnych, rozszerzających zakres badanych w spisie tematów.

Dane dla spisu z 2011 r. były pozyskiwane ze źródeł administracyjnych – rejestrów i systemów informacyjnych – oraz zbierane bezpośrednio od ludności w ramach badania reprezentacyjnego i tzw.

badania pełnego. Oprócz tego przeprowadzone zostały dwa pełne badania, obejmujące osoby przebywające w obiektach zbiorowego zakwaterowania oraz osoby bezdomne. Zastosowane rozwiązania miały przede wszystkim zmniejszyć koszty spisu oraz obciążenie osób objętych spisem, przy jednoczesnym zachowaniu dobrej jakości wyników spisu.

W ustawie o NSP 2011 przyjęte zostało założenie jak najszerszego wykorzystania systemów informacyjnych administracji publicznej, jako źródeł danych dla potrzeb spisu, co w konsekwencji oznaczało, że informacje przewidziane do zebrania w trakcie spisu pobrane zostały przede wszystkim z dostępnych źródeł administracyjnych, a następnie wykorzystane do przygotowania i aktualizacji wykazu adresowo-mieszkaniowego oraz do utworzenia operatu adresowo-mieszkaniowego do losowania próby do badania reprezentacyjnego, a także jako bezpośrednie źródło danych spisowych.¹

5. Badanie pełne

Badanie zostało przeprowadzone drogą internetową – każda osoba mogła dokonać spisu bezpośrednio na specjalnie dla niej przygotowanym formularzu, tj. poprzez weryfikację danych pozyskanych z rejestrów administracyjnych i systemów informacyjnych.

W wyniku szczegółowego przeanalizowania pozyskanych z rejestrów danych, połączono zebrane informacje tworząc wykaz podmiotowy (wykaz osób) do przeprowadzenia badania spisowego. Uzyskane dane zostały użyte do wygenerowania wypowiedzi w ankietach spisowych i przyspieszenia w ten sposób gromadzenia informacji od respondentów (ankieta zawierała 16 pytań – tzw. „formularz krótki”). Z metody internetowego spisania się skorzystało ok. 10% ludności podlegającej spisowi. Dane osób, które nie spisały się przez Internet (nie zostały też objęte badaniem reprezentacyjnym lub spisem w obiektach zbiorowego zakwaterowania lub badaniem bezdomnych) zostały wygenerowane na bazie informacji dostępnych w źródłach administracyjnych (rejestrach i systemach informacyjnych). Korzystanie z danych administracyjnych było związane z koniecznością wdrożenia procedur normalizacji, synchronizacji oraz walidacji. Przede wszystkim wyodrębnione zostały rejestry i systemy informacyjne, które zawierały dane referencyjne.

Podstawowym źródłem informacji na temat budynków i mieszkań w NSP 2011 była tzw. baza budynków. Została ona utworzona w wyniku połączenia danych pozyskanych w ramach NSP 2002, badań statystycznych m.in. dotyczących wydanych pozwoleń na budowę, budynków mieszkalnych i mieszkań w budynkach niemieszkalnych oddanych do użytkowania oraz Elektronicznej Karty Budynku (EKB), za pomocą której każdy podmiot zarządzający lub administrujący budynkami przekazał informacje dotyczące wybranych cech i parametrów poszczególnych budynków wielomieszkalniowych.

¹ Szersze informacje o źródłach danych wykorzystywanych dla potrzeb spisu zostały przedstawione w Rozdziale I publikacji „Raport z wyników. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011”, GUS, Warszawa 2012.

6. Badanie reprezentacyjne

Przeprowadzone w ramach spisu z 2011 r. badanie reprezentacyjne dostarczyło danych, których nie można było pozyskać z rejestrów i systemów informacyjnych. Badanie zostało przeprowadzone na próbie losowej ok. 20% mieszkań w skali kraju. Jednostką losowania było mieszkanie, a dokładniej jego adres. Zbiór mieszkań, który stanowił podstawę do losowania próby został przygotowany w postaci odpowiedniego operatu losowania z „głębokim” warstwowaniem. Z uwagi na fakt, że przyjęta została zasada jednostopniowego losowania mieszkań, zastosowany schemat losowania oraz alokację próby w poszczególnych powiatach (we wszystkich poprzednich spisach w badaniach reprezentacyjnych towarzyszących tym spisom stosowano losowanie dwustopniowe) – wspomniany operat wymagał szczególnego przygotowania.²

W efekcie do badania reprezentacyjnego wylosowano ponad 2744 tys. mieszkań spośród prawie 13,5 mln mieszkań znajdujących się w operacie losowania. Mieszkania były losowane z każdej z prawie 70,5 tys. warstw, zaś wielkość próby w poszczególnych warstwach wahała się od niemal 6% do ponad 49%.

Zakres tematyczny badania reprezentacyjnego w NSP 2011 uwzględniał sześć dużych obszarów tematycznych:

- ludność i jej charakterystyka demograficzno-społeczna,
- aktywność ekonomiczna,
- migracje wewnętrzne i zagraniczne ludności,
- narodowość i wyznanie,
- gospodarstwa domowe i rodziny,
- budynki i mieszkania.

W ramach tych obszarów można wyróżnić 15 tematów badawczych. Formularz długi, o szerokim zakresie tematycznym zawierał ponad 120 pytań. Respondenci odpowiadali – przeciętnie na 70–80 pytań, w zależności od płci, wieku respondenta, jego mobilności i aktywności zawodowej.

Badanie reprezentacyjne w zdecydowanej większości zostało przeprowadzone metodą bezpośredniego wywiadu rachmistrzów z mieszkańcami wylosowanego mieszkania (metoda CAPI), ale respondenci mogli także spisać się sami przez Internet – z takiej możliwości skorzystało ok. 2% osób.

7. Spis osób w obiektach zbiorowego zakwaterowania oraz osób bezdomnych

W trakcie trwania spisu zebrano informacje o osobach przebywających powyżej 3 miesięcy w **obektach zbiorowego zakwaterowania**, czyli w budynkach zajętych przez jeden odrębny zakład, świadczący usługi: opiekuńczo-wychowawcze, opiekuńczo-lecznicze, obiektach związanych z pracą lub nauką (domy studenckie, internaty, hotele pracownicze), bądź innych, w których zamieszku-

² Przygotowanie operatu losowania, schemat losowania oraz alokacja próby zostały szerzej opisane w Rozdziale I publikacji „Ludność. Stan i struktura demograficzno-społeczna Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011”, GUS, Warszawa 2013. Ponadto przewiduje się wydanie specjalnej publikacji poświęconej w całości metodologii spisu ludności i mieszkań 2011.

je/przebywa zwykle większa liczba osób. Dane zostały pozyskane od właścicieli, administratorów lub zarządców obiektów przy wykorzystaniu specjalnej aplikacji internetowej.

Badanie **osób bezdomnych** przeprowadzono w dniach 15–16 kwietnia 2011 r. – przy współpracy z Pomorskim Forum na Rzecz Wychodzenia z Bezdomności.

Osoby bezdomne spisywane były przez rachmistrza na aplikacji mobilnej, w miejscu ich przebywania wskazanym przez pracowników gminnych biur spisowych w porozumieniu z placówkami udzielającymi pomocy bezdomnym. Zostały spisane osoby, które wieczór i noc w momencie spisu spędzały poza jakąkolwiek instytucją funkcjonującą całodobowo, w miejscach ich przebywania takich jak: dworce kolejowe i autobusowe oraz ich okolice, kanały i węzły ciepłownicze, ogródki działkowe, ulice, bunkry, lasy i parki, centra handlowe, parkingi, opuszczone samochody, przyczepy kempingowe, klatki schodowe, zsypy, piwnice, śmietniki, wagony i bocznice kolejowe, ogrzewalnie itp. Osoby bezdomne przebywające w obiektach zbiorowego zakwaterowania typu: schroniska, noclegownie i inne instytucje dla bezdomnych – zostały spisane przez administratorów tych obiektów.

8. Spis próbny

Spis próbny przeprowadzany był w okresie od dnia 1 kwietnia do 31 maja 2010 r., według stanu na dzień 31 marca 2010 r. o godz. 24⁰⁰.

Jednostki podziału terytorialnego (gminy), w których był realizowany spis próbny, zostały dobrane celowo, biorąc pod uwagę ich zróżnicowanie pod względem gęstości zaludnienia, występujących specyficznych cech terenu, ludności tam zamieszkałej i ich warunków mieszkaniowych. Na terenie wybranych gmin zostały spisane wszystkie zamieszkane budynki i mieszkania oraz osoby według zasad przyjętych do spisu powszechnego. Sprawdzone zostały rozwiązania metodologiczne i organizacyjne planowane do zastosowania w spisie powszechnym. Ze szczególnym uwzględnieniem zbadane zostały poszczególne metody badania oraz techniki zbierania danych, w tym efektywność samospisu internetowego i ankietowania telefonicznego. Równie ważne znaczenie miało przetestowanie aplikacji do formularza elektronicznego oraz sprawność pozyskiwania danych na przenośnych urządzeniach elektronicznych.

9. Spis kontrolny

W dniach od 1 do 11 lipca 2011 r. przeprowadzony został spis kontrolny do NSP 2011. Celem spisu kontrolnego z 2011 r. było sprawdzenie kompletności przeprowadzonego spisu, poprawności danych uzyskanych w spisie oraz zgodności tych danych ze stanem faktycznym.

Spośród 2744 tys. mieszkań, które wcześniej zostały wylosowane do badania reprezentacyjnego wylosowano 80 tys. mieszkań, w których przebywała przynajmniej jedna osoba z przypisanym numerem telefonu stacjonarnego lub komórkowego. Spisem kontrolnym objęto wszystkie mieszkania, w których respondenci dokonali samospisu przez Internet, mieszkania zostały spisane bezpośrednio przez rachmistrzów spisowych lub spisane telefonicznie – przez ankierów, jak i takie, w których badanie reprezentacyjne – z różnych powodów – nie zostało przeprowadzone.

Spis kontrolny został przeprowadzany przez ankieterów poprzez telefon (metodą CATI). Formularz do spisu kontrolnego zawierał 14 pytań.

10. Formularze wykorzystywane w spisie w 2011 r.

W spisie w 2011 r. wykorzystywano dwa rodzaje formularzy, dostępnych wyłącznie w formie elektronicznej. Formularz długi, o szerokim zakresie tematycznym z dużą liczbą pytań (ponad 120), stosowany był w badaniu reprezentacyjnym, natomiast formularz krótki (16 pytań) znalazł zastosowanie w badaniu pełnym, przede wszystkim w celu aktualizacji danych pozyskiwanych do spisu z rejestrów i systemów informacyjnych. Formularze elektroniczne były dostępne w trybie *on-line*, a dodatkowo formularz krótki – także w trybie *off-line*. Formularze zostały przygotowane w wersji aplikacji na urządzenia przenośne typu *handheld* – dla ankietera/rachmistrza, w celu przeprowadzenia bezpośredniego wywiadu. Elementem aplikacji elektronicznej były słowniki funkcjonujące przy pytaniach w poszczególnych obszarach tematycznych: edukacji, aktywności ekonomicznej, kraju obywatelstwa i urodzenia, migracji, przynależności narodowo-etnicznej, języka i wyznania. Przy niektórych słownikach istniała możliwość swobodnego zapisu słownego. Dodatkowo w części adresowej formularzy elektronicznych podłączony był słownik TERYT.

Odrębne, uproszczone formularze elektroniczne były opracowane dla badania osób bezdomnych oraz osób w obiektach zbiorowego zakwaterowania.

W ramach spisu w 2011 r. przeprowadzono także pełne badanie ludności w 86 gminach, wstępnie wytypowanych na podstawie wyników spisu z 2002 r. Kryterium do wyróżnienia tych gmin był co najmniej 10% udział osób należących do mniejszości narodowej lub etnicznej w liczbie mieszkańców gminy w 2002 r. Dla osób zamieszkałych lub przebywających w tych gminach w wylosowanych mieszkaniach wypełniany był formularz długi, zaś w pozostałych mieszkaniach – formularz krótki. Pytania o przynależność narodowo-etniczną oraz o język używany w kontaktach domowych zostały włączone do obu formularzy, m.in. także z tego powodu, że w żadnym z systemów administracyjnych nie występowała informacja o narodowości, możliwa do wykorzystania w spisie ludności. Dane z tego badania mają duże znaczenie dla opracowania wyników spisu w obszarze narodowości i języka, zwłaszcza w zakresie ustalania tzw. gmin mniejszościowych.

11. Sposoby i formy upowszechniania wyników spisu

W upowszechnianiu wyników spisu ludności i mieszkań w 2011 r. będą wykorzystywane następujące sposoby:

- publikacje tabelaryczno-analityczne oraz analityczne,
- udostępnianie danych na nośnikach informatycznych,
- udostępnianie danych przez Internet,
- Bank Danych Lokalnych (BDL),
- tematyczne (dziedzinowe) bazy danych, np. baza DEMOGRAFIA,
- bezpośredni dostęp do wynikowych informacji statystycznych – w Analitycznej Bazie Mikrodatach (ABM).

Większość działań związanych z opracowaniem i udostępnianiem wyników spisu odbywa się w ramach systemu ABM. Dla użytkowników wewnętrznych będzie to pełny dostęp, także do danych jednostkowych (nieidentyfikowalnych) ze spisu w 2011 r., natomiast dla użytkowników zewnętrznych dostęp będzie standaryzowała specjalna aplikacja.

Można wyróżnić trzy główne procesy obsługiwane przez system ABM, tj. przetwarzanie danych, analizę danych oraz udostępnianie danych. Zakłada się, że w ramach procesu udostępniania danych w systemie ABM będą realizowane:

- przygotowanie produktów do udostępniania,
- zarządzanie udostępnianymi produktami,
- monitorowanie i analiza zapytań użytkowników.

Narzędziem wykorzystywanym do obsługi systemu ABM jest SAS, aczkolwiek istnieje możliwość łączenia wyników przygotowanych poza ABM, np. w aplikacji SPSS czy w arkuszu kalkulacyjnym Excel. Ważną funkcję ABM w ramach udostępniania danych będzie pełnił moduł wspierający monitorowanie i analizę potrzeb informacyjnych użytkowników w zakresie danych spisowych. Informacje zwrotne uzyskane dzięki wprowadzeniu tego modułu mogą być wykorzystane do modyfikacji kierunków upowszechniania wyników spisu.

W zależności od sposobu upowszechniania wyników spisu stosowane będą różne formy ich prezentacji jako:

- dane zagregowane w tablicach predefiniowanych ogólnodostępnych,
- dane tworzone przez użytkowników na bazie mikroagregatów,
- dane opracowywane przez statystyków na zamówienie,
- wyniki prac analitycznych prowadzonych na danych w kostkach OLAP lub na zbiorze danych jednostkowych nieidentyfikowalnych,
- graficzna prezentacja danych (wykresy, kartogramy),
- wizualizacja wyników spisu z zastosowaniem narzędzi GIS przez portal geostatystyczny (PGS).

Różnorodne formy upowszechniania danych spisowych, a w szczególności bogaty zestaw tablic publikowanych oraz tablic predefiniowanych, dostępnych w systemie ABM oraz w innych bazach – powinny zabezpieczać podstawowe potrzeby na poziomie ogólnokrajowym i regionalnym szerokiego grona użytkowników wyników spisu. Obiekty predefiniowane tzn. agregaty oraz kostki wielowymiarowe będą stanowiły podstawowe źródło danych dla odbiorców zewnętrznych, ale także wewnętrznych. Zakłada się bowiem, że naliczenie ok. 90% tablic statystycznych powinno być możliwe, w oparciu o przygotowane uprzednio agregaty w kostkach OLAP.

Bardziej zaawansowani w obsłudze narzędzi informatycznych użytkownicy wyników spisu będą mieli możliwość samodzielnego naliczania prostych tablic korelacyjnych, poprzez dostęp do ABM oraz do Podsystemu Metadanych. Dostęp do baz danych będzie uwzględniał zasadę ochrony danych osobowych; prezentowane dane nie mogą być identyfikowalne. Tablice wymagające przetwarzania danych (naliczania) według indywidualnych specjalnych zamówień odbiorców, obejmujące nietypowe

przekroje terytorialne, szerszą korelację danych lub niestandardowe grupowania – będą opracowywane przez wyspecjalizowane jednostki statystyki.

Publikowanie wyników NSP 2011

Publikacje tabelaryczno-analityczne przewidziane do wydania można ująć w dwóch następujących grupach:

- ogólnokrajowe (z danymi dla kraju, regionów z wyróżnieniem obszarów miejskich i wiejskich oraz województw);
- regionalne (z danymi dla województwa, podregionów, powiatów z wyróżnieniem obszarów miejskich i wiejskich, a także ważniejszymi informacjami dla gmin w każdym z województw).

Ogólnopolskie publikacje z wynikami NSP 2011 wydane dotychczas:

1. *Raport z wyników narodowego spisu powszechnego ludności mieszkań 2011*
2. *Ludność. Stan i struktura demograficzno-społeczna*
3. *Zamieszkane budynki*
4. *Mieszkania*
5. *Migracje zagraniczne ludności*
6. *Aktywność ekonomiczna ludności Polski*
7. *Ludność i gospodarstwa domowe. Stan i struktura społeczno-ekonomiczna. Część I. Ludność*
8. *Ludność i gospodarstwa domowe. Stan i struktura społeczno-ekonomiczna. Część II. Gospodarstwa domowe*
9. *Gospodarstwa domowe i rodziny. Charakterystyka demograficzna*
10. *Warunki mieszkaniowe gospodarstw domowych i rodzin*

Publikacje ogólnopolskie przewidziane do wydania w najbliższym czasie:

1. *Migracje wewnętrzne ludności*
2. *Wybrane aspekty aktywności ekonomicznej ludności*
3. *Struktura narodo-etniczna, językowa i wyznaniowa ludności Polski*

Ponadto, zostaną wydane publikacje regionalne, opracowane przez wszystkie urzędy statystyczne. Będą one dotyczyły tematyki ludności, migracji, aktywności ekonomicznej, gospodarstw domowych, rodzin oraz zasobów mieszkaniowych w każdym z województw.

* *
*

Liczby względne (wskaźniki, odsetki) obliczono z reguły na podstawie danych bezwzględnych wyrażonych z większą dokładnością niż podano w tablicach.

Ze względu na zaokrąglenia danych, w niektórych przypadkach sumy składników mogą się różnić od podanych wielkości „ogółem”.

UWAGI METODYCZNE

1. Definicje i pojęcia spisowe

W tej części publikacji zostały przedstawione definicje pojęć niezbędne do właściwej interpretacji wyników spisu w zakresie gospodarstw domowych i rodzin.

Kategorie ludności

Na podstawie wyników NSP 2011 zostały wyodrębnione następujące kategorie ludności:

- 1) ludność faktycznie zamieszkała;
- 2) rezydenci (ludność rezydująca).

We wszystkich tablicach publikacji informacje dotyczą kategorii ludności faktycznie zamieszkałej – dalej określanej jako „ludność”.

Ludność faktycznie zamieszkała (ludność faktyczna). Kategoria ta z punktu widzenia mieszkańców gminy, tj. najmniejszej jednostki podziału administracyjnego kraju, obejmuje następujące grupy:

1. Osoby mieszkające stale (stali mieszkańcy) – są to osoby, które w spisie zadeklarowały, że dana gmina jest ich stałym miejscem zamieszkania (bez względu na to czy są tam zameldowane na pobyt stały czy nie) oraz w momencie spisu:
 - a) były obecne (mieszkały w gminie),
 - b) były nieobecne, ale ich nieobecność trwała krócej niż 3 miesiące,
 - c) były nieobecne dłużej niż 3 miesiące, ale ich nieobecność wynikała z powodu:
 - przebywania w zakładzie karnym lub śledczym,
 - pobytu za granicą.
2. Osoby przebywające czasowo dłużej niż 3 miesiące. Dotyczy osób, które w spisie zadeklarowały, że ich stałym miejscem zamieszkania jest inna gmina w kraju, natomiast w miejscu/gminie spisania przebywały czasowo (dłużej niż 3 miesiące) z następujących powodów: nauka, praca, warunki rodzinne lub mieszkaniowe, leczenie lub rehabilitacja, przebywanie w domu opieki.

Jako czas okresowej nieobecności lub przebywania przyjęty został czas zamierzony.

Do kategorii ludności faktycznej danej gminy nie były zaliczane osoby przybyłe z zagranicy na pobyt czasowy, tj. takie, które nie posiadały stałego pobytu w Polsce (pozwolenia na osiedlenie się). Kategoria nie ujmuje też stałych mieszkańców danej gminy, którzy w momencie spisu przebywali poza gminą dłużej niż 3 miesiące z przyczyn innych niż przebywanie w zakładzie karnym (śledczym) lub pobyt za granicą, tj. osób które przebywały czasowo w innej gminie kraju (zgodnie z przyjętą definicją zostali tam ujęci jako ludność faktyczna). Analogicznie wyodrębniana jest ludność faktyczna dla poszczególnych miejscowości.

Ludność rezydująca (rezydenci). Do rezydentów z punktu widzenia mieszkańców gminy zalicza się:

- a) stałych mieszkańców, z wyjątkiem osób przebywających poza miejscem zamieszkania (gminą) przez okres co najmniej 12 miesięcy – bez względu na ich miejsce przebywania (w kraju czy za granicą). Wyjątek stanowią polscy dyplomaci na placówkach oraz żołnierze stacjonujący na zagra-

- nicznych misjach wojskowych, którzy – mimo przebywania za granicą – zostali zaliczeni do stałych mieszkańców Polski (zgodnie z rekomendacjami EKG ONZ oraz Unii Europejskiej),
- b) osoby mieszkające czasowo w gminie przez okres co najmniej 12 miesięcy, przybyłe z innego miejsca w kraju lub z zagranicy (cudzoziemcy bez stałego pobytu w Polsce).

Jako kryterium przemieszczania się ludności przy wyodrębnianiu kategorii rezydentów przyjęto (podobnie jak dla ludności faktycznej): naukę, pracę, warunki rodzinne i mieszkaniowe, leczenie i rehabilitację, pobyt w domu opieki. Oznacza to, że osoby przebywające w zakładach karnych czy aresztach – bez względu na czas nieobecności – są zaliczane do rezydentów miejscowości, w których zamieszkiwali przed jej „przymusowym” opuszczeniem.

Wiek

Wiek osób – określony liczbą lat ukończonych – ustalono poprzez porównanie pełnej daty urodzenia z datą przeprowadzenia spisu (tzw. dniem krytycznym, tj. 31 marca 2011 r.).

Stan cywilny

Ze względu na przepisy prawa obowiązujące w poszczególnych krajach – wyznaczające dolną granicę wieku umożliwiającego zawieranie związków małżeńskich – w spisach ludności przyjęto określanie stanu cywilnego dla osób będących w wieku 15 lat i więcej.

Stan cywilny prawny osób definiuje się jako prawny status danej osoby w zakresie stanu małżeńskiego w myśl prawa danego kraju (status de jure). Zgodnie z prawem polskim, występują cztery kategorie stanu cywilnego prawnego:

- kawaler, panna – osoby, które nigdy nie pozostawały w prawnym związku małżeńskim,
- żonaty, zamężna – osoby, których związek małżeński został zawarty zgodnie z prawem świeckim,
- wdowiec, wdowa – osoby, których prawne małżeństwo przestało istnieć z powodu śmierci współmałżonka,
- rozwiedziony, rozwiedziona – osoby, których małżeństwo zostało rozwiązane orzeczeniem sądu.

Osoby, w stosunku do małżeństwa których sąd orzekł separację z prawnego punktu widzenia w dalszym ciągu pozostają w stanie małżeńskim.

Stan cywilny faktyczny osób został określony wtórnie na podstawie stanu cywilnego prawnego osoby i charakteru związku w jakim żyje, tj. w oparciu o informacje dotyczące relacji i wzajemnych powiązań między osobami spisanymi w gospodarstwie domowym.

Ustalono następujące kategorie faktycznego stanu cywilnego:

- a) kawaler, panna, tj. osoby, które nigdy nie pozostawały w prawnym związku małżeńskim i w momencie spisu nie tworzyły związku kohabitacyjnego (konkubinatu) z inną osobą,
- b) żonaty, zamężna – osoby, które zawarły prawny związek małżeński i faktycznie pozostają w małżeństwie. Osoby te zadeklarowały pozostawanie we wspólnocie małżeńskiej niezależnie od tego, czy współmałżonkowie zostali spisani razem (w jednym mieszkaniu) czy oddzielnie (np. nieobecność spowodowana była nauką, pracą, brakiem wspólnego mieszkania).

Osoby pozostające w prawnym małżeństwie, które – decyzją jednego lub obojga małżonków – nie tworzyły wspólnoty małżeńskiej, ale rozpad ich związku nie został usankcjonowany decyzją sądu (poprzez orzeczenie rozwodu lub separacji) nie zostały zaliczone do żonatych/zamężnych, a ich stan cywilny faktyczny został określony zgodnie z deklaracją respondenta, jako separacja lub pozostawanie w związku kohabitacyjnym z inną osobą,

- c) partner, partnerka – związki kohabitacyjne wyodrębniono w ramach tego samego gospodarstwa domowego, bez względu na prawny stan cywilny osób tworzących konkubinaty,
- d) wdowiec, wdowa – osoby, których prawne małżeństwo przestało istnieć z powodu śmierci współmałżonka i w momencie spisu nie tworzyły związku kohabitacyjnego z inną osobą,
- e) rozwiedziony, rozwiedziona – osoby, których małżeństwo zostało rozwiązane orzeczeniem sądu i w momencie spisu nie tworzyły związku kohabitacyjnego z inną osobą,
- f) separowany, separowana – kategoria ta dotyczyła osób, które w momencie spisu:
 - pozostawały w separacji prawnej i nie tworzyły związków kohabitacyjnych z innymi osobami,
 - pozostawały w prawnym małżeństwie, ale nie tworzyły już wspólnoty małżeńskiej, a także nie pozostawały w związku kohabitacyjnym z innymi osobami.

Poziom wykształcenia

Jest to najwyższy ukończony cykl kształcenia w szkole lub szkolenia w innym trybie lub formie, uznany zgodnie z obowiązującym systemem szkolnictwa. Podstawą zaliczenia wykształcenia do określonego poziomu jest uzyskanie świadectwo (dyplom) ukończenia odpowiedniej szkoły, niezależnie od trybu jej ukończenia (dziennie, wieczorowo, zaocznie czy eksternistycznie). Informacje o poziomie wykształcenia pozyskiwane były dla wszystkich osób w wieku 13 lat i więcej.

W NSP 2011, w porównaniu ze spisem z 2002 r., klasyfikacja poziomów wykształcenia została poszerzona o dwie pozycje: absolwentów posiadających dyplom ukończenia kolegium (na poziomie szkoły policealnej) oraz absolwentów szkół gimnazjalnych.

Klasyfikacja poziomów wykształcenia

Wykształcenie wyższe

- 1 – dotyczy osób ze stopniem naukowym: doktora, doktora habilitowanego, profesora,
- 2 – z tytułem magistra, lekarza lub równorzędnym, uzyskanym po ukończeniu studiów drugiego stopnia (uzupełniających magisterskich) lub jednolitych studiów magisterskich,
- 3 – z tytułem zawodowym: inżyniera, licencjata, dyplomowanego ekonomisty, uzyskanym po ukończeniu studiów pierwszego stopnia (licencjackich, inżynierskich).

Dyplom ukończenia kolegium

- 4 – dotyczy absolwentów kolegiów nauczycielskich i nauczycielskich kolegiów języków obcych (z wyjątkiem organizowanych w ramach szkoły wyższej) oraz absolwentów kolegiów pracowników służb społecznych. Do tej kategorii należy zaliczyć również osoby, które ukończyły studium nauczycielskie.

Wykształcenie policealne

5 – z maturą, pomaturalne – dotyczy osób, które posiadają dyplom (świadectwo) ukończenia szkoły pomaturalnej, do której przyjęcie było uwarunkowane posiadaniem świadectwa dojrzałości (matury),

6 – bez matury – dotyczy osób, które posiadają dyplom (świadectwo) ukończenia szkoły policealnej, do której przyjęcie było uwarunkowane posiadaniem świadectwa ukończenia szkoły średniej.

Wykształcenie średnie

7 – zawodowe z maturą – posiadają osoby, które otrzymały świadectwo dojrzałości (maturę) w szkole średniej zawodowej (technikum, technikum uzupełniającym, liceum zawodowym, liceum technicznym, szkole artystycznej II stopnia),

8 – zawodowe bez matury – posiadają osoby, które otrzymały świadectwo ukończenia szkoły średniej zawodowej (technikum, technikum uzupełniającego, liceum zawodowego, liceum technicznego, szkoły artystycznej II stopnia),

9 – ogólnokształcące z maturą – posiadają osoby, które otrzymały świadectwo dojrzałości (maturę) uzyskane w liceum ogólnokształcącym lub w liceum profilowanym lub ukończyły gimnazjum przed 1932 r. (osoby, które ukończyły gimnazjum w latach 1932–1948 (4-letnie) sklasyfikowano w poziomie podstawowym),

10 – ogólnokształcące bez matury – posiadają osoby, które otrzymały świadectwo ukończenia liceum ogólnokształcącego lub liceum profilowanego.

Wykształcenie zasadnicze zawodowe

11 – dotyczy osób, które posiadają świadectwo ukończenia: szkoły zawodowej (zasadniczej szkoły zawodowej lub rolniczej, szkoły przemysłowej, gimnazjum zawodowego itp.), szkoły przysposobienia zawodowego lub rolniczego, korespondencyjnego kursu rolniczego wyłącznie o poziomie zasadniczej szkoły zawodowej oraz szkoły mistrzów.

Wykształcenie gimnazjalne

12 – posiadają osoby, które uzyskały świadectwo ukończenia gimnazjum (gimnazja zaczęły funkcjonować w roku szkolnym 1999/2000). Ponadto do tej kategorii zalicza się absolwentów specjalnych szkół przysposabiających do pracy.

Wykształcenie podstawowe (ukończone)

13 – dotyczy osób posiadających świadectwo ukończenia: szkoły podstawowej (przed wojną powszechną) niezależnie od tego, ile klas liczyła (sześć, osiem, czy dawniej cztery), kursów dla pracujących w zakresie szkoły podstawowej, szkoły artystycznej I stopnia realizującej jednocześnie program szkoły podstawowej.

Wykształcenie podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego

14 – dotyczy osób, które uczą się w szkole podstawowej, uczyły się w szkole podstawowej, lecz jej nie ukończyły, bądź nigdy nie uczęszczały do szkoły.

Gospodarstwa domowe

W NSP 2011 gospodarstwa domowe wyodrębniano spośród osób mieszkających w mieszkaniach wylosowanych do badania reprezentacyjnego (około 20% mieszkań w skali kraju).

Przez gospodarstwo domowe rozumie się zespół osób spokrewnionych lub niespokrewnionych, mieszkających razem i wspólnie utrzymujących się. Jest to definicja gospodarstwa domowego według koncepcji ekonomicznej. Jeżeli któraś z osób mieszkających razem utrzymuje się oddzielnie, osoba ta tworzy oddzielne jednoosobowe gospodarstwo domowe.

W spisywanym mieszkaniu mogło mieszkać jedno, dwa, trzy lub więcej gospodarstw domowych. W każdym gospodarstwie domowym wyodrębniano reprezentanta gospodarstwa, wobec której ustalano stosunek pokrewieństwa (powinowactwa) wszystkich pozostałych członków gospodarstwa domowego.

Przy wyborze reprezentanta należało kierować się następującymi zasadami:

- gdy mieszkanie zajmowała tylko jedna osoba, ona była reprezentantem,
- gdy mieszkanie zajmowali małżonkowie/partnerzy z dziećmi lub bez dzieci, reprezentantem należało wybrać jednego z małżonków/partnerów,
- gdy mieszkanie zajmował rodzic z dzieckiem/dziećmi, reprezentantem należało wybrać rodzica,
- gdy mieszkanie zajmowała rodzina trzypokoleniowa – należało wybrać osobę ze średniego pokolenia,
- gdy żaden z powyższych warunków nie był spełniony, reprezentantem mogła zostać dowolna osoba dorosła mieszkająca w tym mieszkaniu.

Na podstawie stosunku pokrewieństwa każdej osoby z reprezentantem gospodarstwa domowego oraz dodatkowych informacji: daty zawarcia związku małżeńskiego, informacji czyje jest dziecko lub czyim partnerem jest osoba żyjąca w związku nieformalnym ustalano skład rodzinny gospodarstwa domowego, tzn. liczbę i typy rodzin.

Ze względu na liczbę oraz stosunek pokrewieństwa osób wyróżniono następujące **typy gospodarstw domowych**:

a) rodzinne:

- jednorodzinne,
- dwurodzinne,
- trzy i więcej rodzinne,

b) nierodzinne:

- jednoosobowe,
- wieloosobowe.

W gospodarstwach domowych wyróżniono **grupy pokoleniowe**: osoby młode – w przedziale wieku 0–29 lat, w średnim wieku – 30–59 lat i starsze – 60 lat i więcej.

Rodzina

Spśród osób wchodzących w skład gospodarstwa domowego wyodrębnia się rodziny.

Rodzina (biologiczna) w spisie definiowana jest jako dwie lub większa liczba osób, które są związane jako mąż i żona, wspólnie żyjący partnerzy (kohabitanci) – osoby płci przeciwnej lub jako rodzic i dziecko. Tak więc, rodzina obejmuje parę bez dzieci lub parę z jednym lub większą liczbą dzieci, albo też samotnego rodzica z jednym bądź większą liczbą dzieci.

Wyróżnia się następujące typy rodzin:

- małżeństwo bez dzieci,
- małżeństwo z dziećmi,
- partnerzy bez dzieci,
- partnerzy z dziećmi,
- samotna matka z dziećmi,
- samotny ojciec z dziećmi.

Rodzina pełna jest to rodzina z obojgiem rodziców (naturalnych lub innych) z dziećmi, natomiast **rodzina niepełna** jest to rodzina z jednym tylko rodzicem i dziećmi, tzn. samotna matka z dziećmi lub samotny ojciec z dziećmi.

Rodzina rozszerzona jest to rodzina biologiczna z osobą (lub z większą liczbą osób) spokrewnioną (w linii prostej lub bocznej) przynajmniej z jednym członkiem rodziny biologicznej, np. małżeństwo i brat żony; mąż, żona, dzieci i ojciec żony; dziadkowie z wnuczką.

W spisie wyróżnia się następujące **pozycje osób w rodzinie**:

- 1) mąż;
- 2) żona;
- 3) partner;
- 4) partnerka;
- 5) samotny ojciec;
- 6) samotna matka;
- 7) dziecko;
- 8) osoba spokrewniona w linii prostej z kimkolwiek z członków rodziny;
- 9) osoba spokrewniona, ale nie w linii prostej z kimkolwiek z członków rodziny;
- 10) osoba obca.

Jako **dziecko** określa się osobę w każdym wieku, która pozostaje w gospodarstwie domowym wraz z obojgiem lub jednym z rodziców. Do dzieci zalicza się również pasierbów oraz dzieci przysposobione.

Dziecko do lat 24 pozostające na utrzymaniu jest to dziecko w wieku 0–24 lata, które nie posiada własnego źródła utrzymania i pozostaje na utrzymaniu innej osoby wchodzącej w skład gospodarstwa domowego.

2. Metody zastosowane w opracowaniu spisu

Szczegółowe wyjaśnienia dotyczące jakości wyników w spisie pełnym oraz w badaniu reprezentacyjnym zostały przedstawione w publikacji GUS „Ludność. Stan i struktura demograficzno-społeczna. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011”.

W publikacji tej zawarto również opis sposobu łączenia danych pozyskanych z różnych źródeł, schematu losowania próby w badaniu reprezentacyjnym, uogólniania wyników badania reprezentacyjnego oraz obszernie omówiono precyzję estymacji wartości globalnych, której przykłady interpretacji podajemy poniżej.

Do oceny jakości wyników badania reprezentacyjnego wyznacza się tzw. wskaźniki precyzji estymacji.³ Umożliwiają one użytkownikom tablic wynikowych właściwą ocenę danych. Przyjęto, że prezentowane wskaźniki precyzji będą zdefiniowane jako względne błędy standardowe (inaczej współczynniki zmienności – oznaczane jako CV i wyrażone w procentach) za pomocą wzoru:

$$CV = 100 * \frac{\sqrt{Var(\hat{Y})}}{\hat{Y}}$$

gdzie Var oznacza oszacowanie wariancji estymatora, obliczane według formuły:

$$Var(\hat{Y}) = \sum_n \frac{n_h(1 - n_h/N_h)}{n_h - 1} \sum_i \left(\sum_j w_{hij} y_{hij} - \frac{\sum_i \sum_j w_{hij} y_{hij}}{n_h} \right)^2$$

Wielkość n_h oznacza liczbę mieszkań w danej warstwie zrealizowanej próby, natomiast N_h jest liczbą mieszkań z danej warstwy w populacji; wielkości N_h można odtworzyć odpowiednio sumując skorygowane wagi wynikające z losowania próby do badania reprezentacyjnego.

Wskaźniki precyzji estymacji wartości globalnych dla poszczególnych zmiennych zostały przedstawione w tablicach precyzji znajdujących się na końcu aneksu tabelarycznego.

Wskaźnik CV można wykorzystywać do wyznaczania przedziału ufności, który z określonym prawdopodobieństwem (tzw. poziomem ufności, np. 95%) pokrywa prawdziwą wartość estymowanego parametru. Na przykład dla poziomu ufności 95% granice takiego przedziału mają postać: $\hat{Y} \pm 1,96 * \hat{Y} * CV/100$. Jeżeli oszacowana liczba gospodarstw domowych trzy i więcej rodzinnych wynosiła 76153, a wskaźnik precyzji dla tej cechy wynosił $CV=0,71\%$, to wyznaczając granice przedziału ufności można stwierdzić, że z prawdopodobieństwem 0,95 przedział wartości pomiędzy 75093 a 77213 obejmuje prawdziwą liczbę takich gospodarstw.

Jako kolejny przykład rozważmy wskaźnik precyzji dla tej samej zmiennej, tj. liczby gospodarstw domowych trzy i więcej rodzinnych w województwie opolskim, który wynosił 4,67%. Jeżeli oszacowana liczba gospodarstw domowych trzy i więcej rodzinnych w województwie opolskim wynosiła

³ Patrz „Ludność. Stan i struktura demograficzno-społeczna” str. 49, http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/LUD_ludnosc_stan_str_dem_spo_NSP2011.pdf

1575, a wskaźnik precyzji dla tej zmiennej był równy $CV=4,67\%$, to wyznaczając granice przedziału ufności można stwierdzić, że z prawdopodobieństwem 0,95 przedział wartości pomiędzy 1431 a 1719 pokrywa prawdziwą liczbę takich gospodarstw.

Z podanych przykładów widać, że uogólnienia dla województw są obciążone większym błędem losowym. Wynika to z tego, że liczebności prób w województwach były wielokrotnie mniejsze od liczebności próby ogólnopolskiej. Dlatego w odniesieniu do całego kraju, gdzie oszacowana na podstawie badania reprezentacyjnego liczba gospodarstw domowych trzy i więcej rodzinnych wyniosła przeszło 76 tys., ustalony przedział ufności kształtował się na poziomie $\pm 1,4\%$, zaś dla województwa opolskiego, gdzie analogiczna liczebność wyniosła niecałe 1,6 tys., przedział ufności to już $\pm 9,2\%$.

Interpretując wyniki badania reprezentacyjnego, zwykle przyjmuje się umowne progi precyzji, powyżej których jakość uogólnień nie jest zadowalająca. Wartość takiego progu można ustalić na poziomie np. $CV=10\%$. Wówczas przy interpretowaniu wyników badania z wyższymi wartościami wskaźnika precyzji należy zachować ostrożność.

KOMENTARZ ANALITYCZNY

1. Gospodarstwa domowe

Według danych uzyskanych z Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań, w końcu marca 2011 r. w województwie podlaskim było 417,0 tys. gospodarstw domowych, tj. o 9,7 tys. (o 2,4%) więcej niż w maju 2002 r. W miastach ich liczba wynosiła 271,9 tys. i w porównaniu z zanotowaną podczas poprzedniego spisu wzrosła o 14,2 tys. (o 5,5%), natomiast na wsi ukształtowała się na poziomie 145,1 tys. i zmniejszyła się o 4,5 tys. (o 3,0%).

Tabl. 1.1. *Gospodarstwa domowe i ludność w tych gospodarstwach*

Wyszczególnienie	Gospodarstwa domowe			Ludność			Przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym	
	2002	2011	2002=100	2002	2011	2002=100	2002	2011
	w tysiącach			w tysiącach			2002	2011
O g ó ł e m	407,4	417,0	102,4	1197,0	1196,7	99,97	2,94	2,87
Miasta	257,7	271,9	105,5	702,4	720,2	102,5	2,73	2,65
Wieś	149,6	145,1	97,0	494,7	476,4	96,3	3,31	3,28

Z powyższych danych wynika, że w 2011 r. liczba gospodarstw domowych w miastach była prawie o 90% większa niż na wsi, podczas gdy liczba ludności w gospodarstwach domowych na terenie miast przekraczała nieco ponad 50% liczbę takich osób mieszkających na wsi. Gospodarstwa domowe tworzone przez mieszkańców miast były jednak znacznie mniejsze niż na terenach wiejskich. Na wsi częściej niż w miastach występowały także gospodarstwa składające się z dwóch lub więcej rodzin.

Porównując liczbę gospodarstw domowych w latach 2002 i 2011 zaobserwowano jej wzrost w 14 powiatach, przy czym największy miał miejsce w powiatach: augustowskim (o 8,9%), zambrowskim (o 5,9%) i suwalskim (o 5,6%). Spadek odnotowano natomiast w 3 powiatach, tj.: siemiatyckim (o 6,6%), bielskim (o 4,4%) oraz hajnowskim (o 2,4%).

W skład gospodarstw domowych w 2011 r. wchodziło 1196,7 tys. osób, czyli tylko o 0,3 tys. osób mniej niż w 2002 r. Liczba ludności miejskiej w gospodarstwach domowych wzrosła w tym czasie o 2,5%, natomiast na wsi spadła o 3,7%.

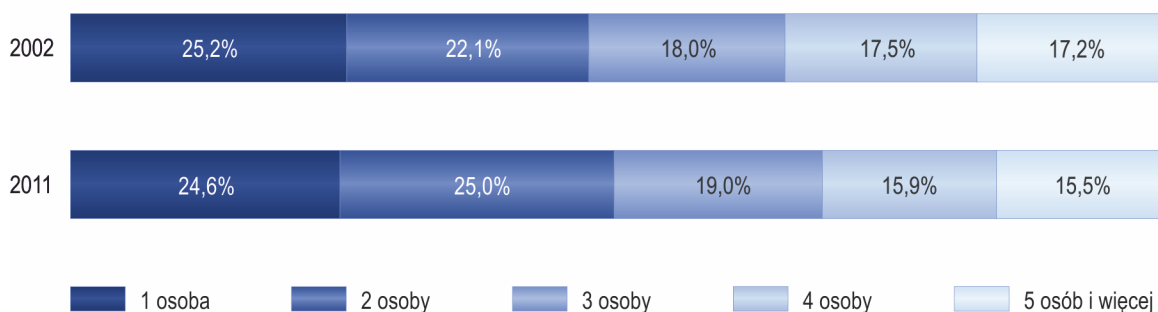
Analizując strukturę gospodarstw domowych w 2011 r. pod względem ich wielkości, można zauważyć, że jedną czwartą populacji stanowiły gospodarstwa dwuosobowe. W miastach dominujące grupy tworzyły gospodarstwa dwuosobowe (26,9%) oraz jednoosobowe (25,4%), natomiast najmniejszy odsetek stanowiły gospodarstwa o liczbie osób 5 i więcej (9,9%). Odmienne sytuacja w tym zakresie kształtowała się na wsi, gdzie gospodarstwa przynajmniej pięcioosobowe stanowiły aż 25,8% ogółu gospodarstw domowych i były najliczniejszą grupą, zaś najmniej liczne zbiorowości tworzyły gospodarstwa o liczbie osób 3 i 4, których udział wynosił odpowiednio 15,0% i 14,4%.

Tabl. 1.2. Gospodarstwa domowe według liczby osób w 2011 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Gospodarstwa domowe o liczbie osób				
		1	2	3	4	5 i więcej
W tysiącach						
O g ó ł e m	417,0	102,8	104,3	79,2	66,3	64,4
Miasta	271,9	69,1	73,1	57,4	45,4	27,0
Wieś	145,1	33,7	31,2	21,8	21,0	37,5
W odsetkach						
O g ó ł e m	100,0	24,6	25,0	19,0	15,9	15,5
Miasta	100,0	25,4	26,9	21,1	16,7	9,9
Wieś	100,0	23,3	21,5	15,0	14,4	25,8

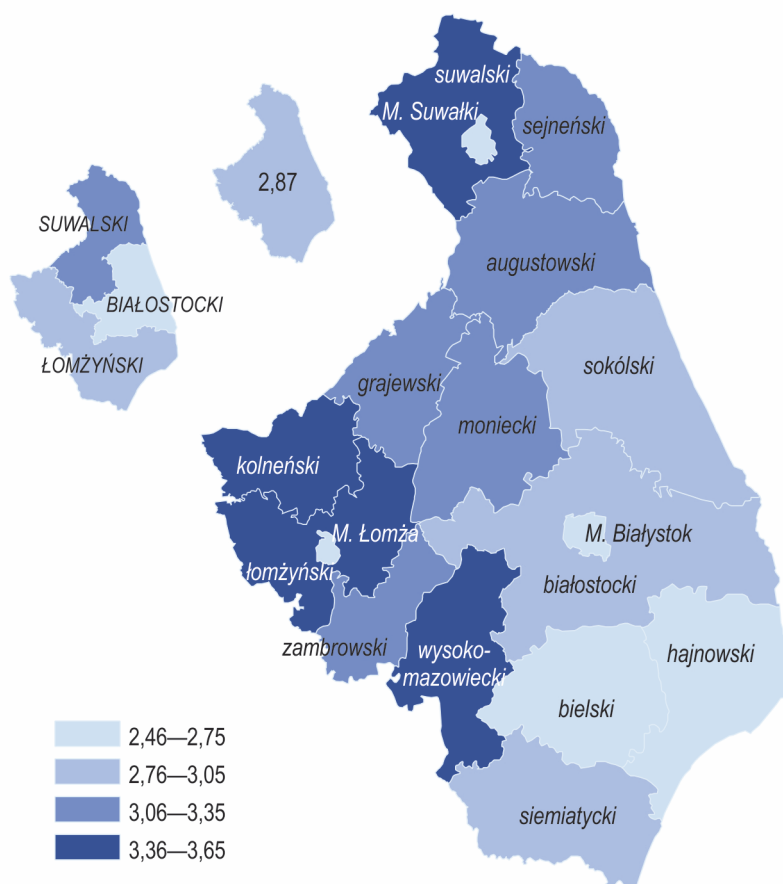
W porównaniu z 2002 r. w strukturze gospodarstw domowych zwiększył się odsetek gospodarstw dwu- i trzyosobowych (odpowiednio o 2,9 p. proc i 1,0 p. proc.), natomiast spadł odsetek gospodarstw największych, tj. składających się co najmniej z 4 osób (o 3,3 p. proc.) oraz jednoosobowych (o 0,6 p. proc.).

STRUKTURA GOSPODARSTW DOMOWYCH WEDŁUG LICZBY OSÓB

W 2011 r. wielkość gospodarstw domowych (mierzona średnią liczbą osób w gospodarstwie) zmniejszyła się w stosunku do 2002 r. zarówno w miastach, jak i na wsi. Pomimo odpływu ludności z obszarów wiejskich, gospodarstwa na tych terenach charakteryzowały się większą przeciętną liczbą osób niż w miastach. Według wyników spisu, w 2011 r. w województwie podlaskim przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym wynosiła 2,87, przy czym w na terenach miejskich ukształtowała się na poziomie 2,65, a na wsi – 3,28. Gospodarstwa domowe o największej przeciętnej liczbie osób zaobserwowano w powiatach: kolneńskim (3,65), suwalskim (3,50) i łomżyńskim (3,48), zaś najmniejsze stwierdzono w powiecie hajnowskim (2,47) oraz w miastach na prawach powiatu: Białystok (2,46), Łomża (2,72) i Suwałki (2,74).

PRZECIĘTNA LICZBA OSÓB W GOSPODARSTWACH DOMOWYCH
WEDŁUG PODREGIONÓW I POWIATÓW W 2011 R.

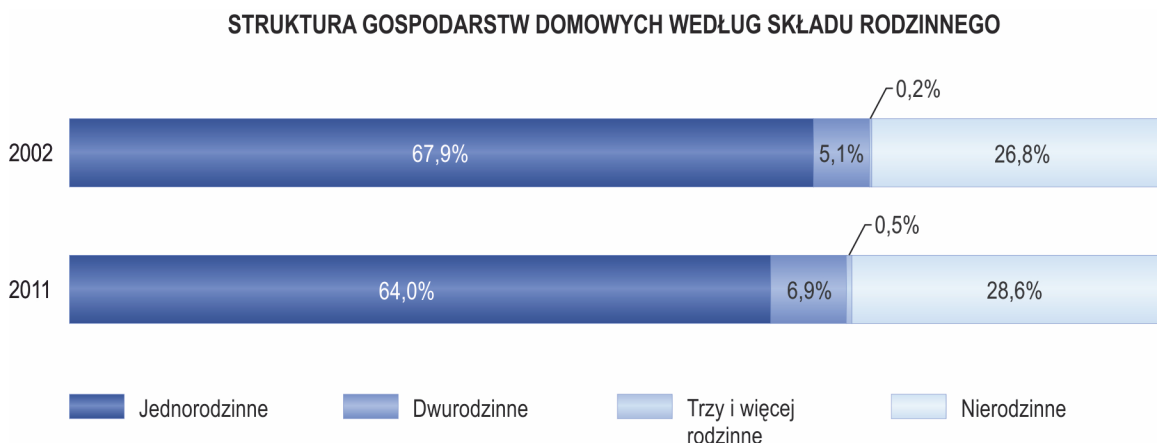
Tabl. 1.3. Gospodarstwa domowe według składu rodzinnego w 2011 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Jednorodzinne	Dwurodzinne	Trzy i więcej rodzinne	Nierodzinne
W tysiącach					
O g ó ł e m	417,0	267,0	28,7	1,9	119,4
Miasta	271,9	180,2	11,2	0,6	79,9
Wieś	145,1	86,8	17,5	1,2	39,6
W odsetkach					
O g ó ł e m	100,0	64,0	6,9	0,5	28,6
Miasta	100,0	66,3	4,1	0,2	29,4
Wieś	100,0	59,8	12,1	0,9	27,2

W 2011 r. 88,3% ludności tworzącej gospodarstwa domowe wchodziło w skład 297,6 tys. rodzinnych gospodarstw domowych. Dominującą kategorię wśród nich tworzyły gospodarstwa jednorodzinne. Było ich 267,0 tys. i stanowiły 89,7% ogólnej liczby gospodarstw rodzinnych. Gospodarstw dwurodzinnych zanotowano 28,7 tys., a gospodarstw składających się z 3 i więcej rodzin – 1,9 tys., a stanowiły one odpowiednio 9,6% i 0,6% ogółu gospodarstw rodzinnych. Podczas spisu w 2011 r.

gospodarstw nierodzinnych było 119,4 tys., a ich odsetek w ogólnej liczbie gospodarstw domowych wynosił 28,6% i ukształtował się na zbliżonym poziomie w miastach i na wsi.

Zarówno na terenach miast, jak i wsi dominowały gospodarstwa jednorodzinne, jednak na obszarach wiejskich gospodarstwa dwurodzinne oraz trzy i więcej rodzinne miały znacznie większy udział w strukturze gospodarstw domowych niż w miastach.

W odniesieniu do wyników spisu z 2002 r. w strukturze gospodarstw domowych zwiększył się odsetek gospodarstw nierodzinnych i dwurodzinnych (po 1,8 p. proc.) oraz trzy i więcej rodzinnych (o 0,3 p. proc.), a zmniejszył się udział gospodarstw jednorodzinnych (o 3,9 p. proc.).

W oparciu o dane uzyskane w wyniku spisu przeprowadzonego w 2011 r., stwierdzono, że w większości (51,2%) gospodarstw domowych reprezentantem gospodarstwa był mężczyzna, przy czym w miastach ponad połowa gospodarstw (53,8%) ustanowiła reprezentantem gospodarstwa kobietę, natomiast na wsi w tej roli przeważali mężczyźni (60,6%).

Biorąc pod uwagę wiek reprezentanta gospodarstwa domowego, należy zauważyć, że zarówno w przypadku kobiet, jak i mężczyzn najczęściej była to osoba w wieku 35–59 lat, przy czym wśród kobiet reprezentantów gospodarstw osoby należące do tego przedziału wiekowego stanowiły 45,9%, a w grupie mężczyzn – 54,9%. Udział gospodarstw domowych z reprezentantami w wieku 70 lat i więcej w ogólnej liczbie gospodarstw wynosił 16,3%. Ich odsetek był wyższy w gospodarstwach domowych jednoosobowych i dwuosobowych, wśród których ukształtował się odpowiednio na poziomie 49,6% i 36,1%.

Jeżeli reprezentantem gospodarstwa domowego była osoba niepozostająca w związku małżeńskim (partnerskim) zazwyczaj tworzyła gospodarstwo jednoosobowe. Gospodarstwa domowe, w których reprezentantami były osoby pozostające w związku małżeńskim składały się najczęściej z 2–4 osób. Analizując strukturę reprezentantów gospodarstw domowych pod względem stanu cywilnego prawnego zaobserwowano różnice uzależnione od płci. W przypadku mężczyzn 70,2% reprezentantów gospodarstw stanowili żonaci, 17,5% – kawalerowie, a 9,6% – wdowcy i rozwiedzeni. Wśród kobiet re-

prezentantów gospodarstw domowych: 44,7% to mężatki, 36,3% – wdowy i rozwiedzione oraz 12,9% – panny.

W 2011 r. reprezentantem gospodarstwa najczęściej były osoby z wykształceniem średnim i niższym (70,5% ogółu gospodarstw domowych). Biorąc pod uwagę płeć i poziom wykształcenia reprezentanta gospodarstwa, wśród kobiet najliczniejszą grupę stanowiły osoby z wykształceniem wyższym (21,4%), natomiast wśród mężczyzn – osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (24,4%).

2. Rodziny w gospodarstwach domowych

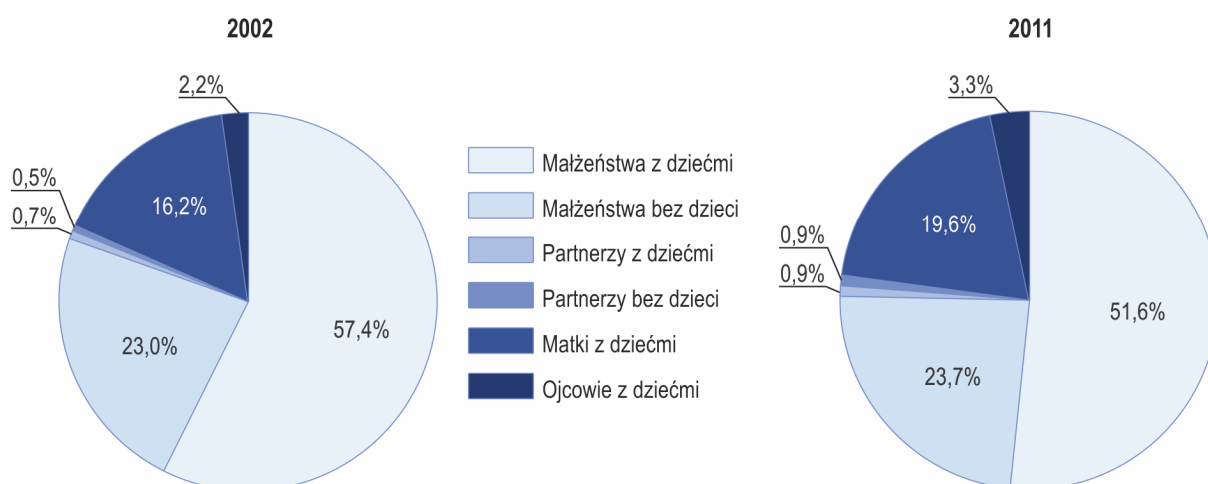
Liczba rodzin w województwie podlaskim w 2011 r. kształtowała się na poziomie 330,3 tys., a w ich skład wchodziło 1057,0 tys. osób. Wśród ogółu rodzin przeważały małżeństwa, których udział wynosił 75,4%. Matki z dziećmi stanowiły 19,6% ogólnej zbiorowości rodzin w województwie, ojcowie z dziećmi tworzyli 3,3% rodzin, a partnerzy – 1,8%. W porównaniu z wynikami spisu z 2002 r. liczba rodzin zwiększyła się o 3,1%. Znaczny wzrost zaobserwowano we wszystkich typach rodzin, z wyjątkiem małżeństw z dziećmi, których liczba zmniejszyła się w tym czasie o 7,2%.

Tabl. 2.1. Rodziny według typów

Wyszczególnienie	Ogółem	Małżeństwa			Partnerzy			Matki z dziećmi	Ojcowie z dziećmi
		razem	bez dzieci	z dziećmi	razem	bez dzieci	z dziećmi		
2002 – w tysiącach									
O g ó ł e m	320,5	257,5	73,7	183,8	4,0	1,7	2,3	51,9	7,1
Miasta	191,3	150,4	40,3	110,1	2,9	1,3	1,6	33,9	4,1
Wieś	129,2	107,1	33,4	73,7	1,1	0,4	0,7	18,0	3,0
2011									
w tysiącach									
O g ó ł e m	330,3	248,9	78,3	170,6	6,0	2,9	3,1	64,7	10,7
Miasta	204,6	151,2	49,1	102,1	4,7	2,4	2,4	42,3	6,4
Wieś	125,7	97,7	29,2	68,6	1,2	0,5	0,8	22,4	4,3
2002=100									
O g ó ł e m	103,1	96,7	106,2	92,8	151,2	168,9	138,0	124,6	151,0
Miasta	106,9	100,5	121,8	92,7	163,5	183,8	147,3	124,7	156,7
Wieś	97,3	91,3	87,4	93,0	117,2	120,6	115,2	124,3	143,4

W 2011 r. dominującym typem rodziny były małżeństwa z dziećmi, które stanowiły 51,6% wszystkich rodzin w województwie. Drugi pod względem liczebności typ rodzin to małżeństwa bez dzieci; ich odsetek wynosił 23,7%. Rodziny niepełne, tj. jeden rodzic z dziećmi, stanowiły 22,9% ogółu rodzin, przy czym więcej było samotnych matek (19,6%) niż samotnych ojców (3,3%). Udział związków partnerskich w ogólnej liczbie rodzin ukształtował się na poziomie 1,8%.

STRUKTURA RODZIN WEDŁUG TYPÓW

Podczas analizy struktury rodzin według typów w 2011 r., w odniesieniu do 2002 r., zaobserwowano znaczne zmniejszenie odsetka małżeństw z dziećmi (o 5,8 p. proc.), przy zdecydowanym zwiększeniu udziału samotnych matek (o 3,4 p. proc.) oraz mniejszym wzroście odsetka samotnych ojców (o 1,1 p. proc.), małżeństw bez dzieci (o 0,7 p. proc.), a także partnerów (o 0,6 p. proc.).

Biorąc pod uwagę liczbę dzieci w rodzinie, najwięcej było rodzin z jednym dzieckiem (50,7% ogółu rodzin z dziećmi), dwoje dzieci posiadało 34,0% rodzin, troje – 10,9%, a czworo i więcej – 4,5% rodzin. Sytuacja kształtowała się podobnie we wszystkich typach rodzin.

Podczas spisu w 2011 r. zanotowano 249,2 tys. rodzin z dziećmi, co stanowiło 75,4% ogółu rodzin w województwie. Większość rodzin z dziećmi (67,0%) miało na utrzymaniu dzieci w wieku do 24 lat. Były to przede wszystkim małżeństwa i samotne matki.

Tabl. 2.2. Rodziny z dziećmi w 2011 r.

Typy rodzin	Rodziny z dziećmi							Przeciętna liczba dzieci do 24 lat na utrzymaniu
	ogółem	bez dzieci do 24 lat na utrzymaniu	z dziećmi do 24 lat pozostającymi na utrzymaniu					
			razem	o liczbie dzieci do lat 24 pozostających na utrzymaniu				
				1	2	3	4 i więcej	
w tysiącach			w odsetkach					
O g ó ł e m								
O g ó ł e m	249,2	82,2	167,0	49,3	36,3	10,5	4,0	1,71
Małżeństwa	170,6	42,3	128,3	44,3	39,4	11,8	4,5	1,79
Partnerzy	3,1	0,4	2,7	55,3	30,6	8,6	5,5	1,68
Matki z dziećmi	64,7	33,3	31,5	65,8	26,4	5,7	2,1	1,45
Ojcowie z dziećmi	10,7	6,2	4,5	71,5	21,6	5,7	1,3	1,37
Miasta								
R a z e m	153,1	48,8	104,3	54,1	36,4	7,5	2,0	1,58
Małżeństwa	102,1	24,9	77,2	49,7	39,9	8,3	2,1	1,63
Partnerzy	2,4	0,3	2,0	57,7	32,3	6,1	3,9	1,58
Matki z dziećmi	42,3	20,0	22,3	66,4	26,6	5,5	1,6	1,43
Ojcowie z dziećmi	6,4	3,6	2,8	74,8	20,9	3,4	0,8	1,30

Tabl. 2.2. Rodziny z dziećmi w 2011 r. (dok.)

Typy rodzin	Rodziny z dziećmi							Przeciętna liczba dzieci do 24 lat na utrzymaniu
	ogółem	bez dzieci do 24 lat na utrzymaniu	z dziećmi do 24 lat pozostającymi na utrzymaniu					
			razem	o liczbie dzieci do lat 24 pozostających na utrzymaniu				
				1	2	3	4 i więcej	
w tysiącach			w odsetkach					

Wieś

R a z e m	96,1	33,4	62,6	41,2	36,1	15,4	7,3	1,93
Małżeństwa	68,6	17,4	51,2	36,1	38,5	17,2	8,2	2,02
Partnerzy	0,8	0,1	0,7	48,0	25,4	16,1	10,4	1,99
Matki z dziećmi	22,4	13,3	9,1	64,4	26,0	6,3	3,2	1,50
Ojcowie z dziećmi	4,3	2,7	1,7	65,8	22,6	9,6	2,0	1,49

W 2011 r. zanotowano 75,4 tys. rodzin niepełnych, tj. o 27,8% więcej niż w 2002 r. Spośród ogółu rodzin niepełnych 47,7% miało dzieci do 24 lat pozostające na utrzymaniu. Najwięcej takich rodzin tworzyli samotni rodzice w wieku 30–39 lat. Dużą część wśród pozostałych rodzin niepełnych stanowiły natomiast osoby w wieku 50 lat i więcej mieszkające razem z dziećmi niepozostającymi na utrzymaniu.

Tabl. 2.3. Rodziny niepełne według stanu cywilnego prawnego rodzica w 2011 r.

Wyszczególnienie	Ogółem			Miasta			Wieś		
	ogółem	rodziny bez dzieci do 24 lat na utrzymaniu	rodziny z dziećmi do 24 lat na utrzymaniu	razem	rodziny bez dzieci do 24 lat na utrzymaniu	rodziny z dziećmi do 24 lat na utrzymaniu	razem	rodziny bez dzieci do 24 lat na utrzymaniu	rodziny z dziećmi do 24 lat na utrzymaniu

W tysiącach

O g ó ł e m	75,4	39,5	36,0	48,7	23,5	25,2	26,8	16,0	10,8
Matki z dziećmi	64,7	33,3	31,5	42,3	20,0	22,3	22,4	13,3	9,1
Ojcowie z dziećmi	10,7	6,2	4,5	6,4	3,6	2,8	4,3	2,7	1,7

W odsetkach

Matki z dziećmi	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Panny	9,3	2,7	16,3	10,4	3,6	16,6	7,2	1,3	15,7
Zamężne	23,8	7,9	40,5	24,9	9,8	38,3	21,7	5,1	45,9
Wdowy	43,8	73,7	12,1	35,9	64,9	10,0	58,6	87,0	17,2
Rozwiedzione	22,5	14,6	30,7	28,2	20,8	34,9	11,6	5,4	20,6
Nieustalony stan cywilny	0,7	1,1	0,4	0,6	1,0	0,3	1,0	1,2	0,6
Ojcowie z dziećmi	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Kawalerowie	6,2	3,0	10,5	6,5	2,7	11,2	5,7	3,4	9,3
Żonaci	30,6	19,7	45,6	33,7	22,2	48,0	26,0	16,2	41,5
Wdowcy	40,9	58,0	17,4	33,4	50,1	12,5	52,1	68,5	25,9
Rozwiedzeni	19,9	16,4	24,8	24,4	22,5	26,8	13,4	8,3	21,4
Nieustalony stan cywilny	2,4	3,0	1,6	2,1	2,5	1,5	2,9	3,6	1,9

Analizując stan cywilny prawny samotnych rodziców bez dzieci do lat 24 na utrzymaniu, należy zwrócić uwagę, że większość z nich to osoby owdowiałe albo rozwiedzione. Wśród matek mieszkających z dziećmi niepozostającymi na utrzymaniu najliczniejszą grupę tworzyły wdowy (73,7%), drugą zaś co do wielkości zbiorowość stanowiły kobiety rozwiedzione (14,6%). Większość ojców tworzących rodzinę niepełną z dziećmi niebędącymi na utrzymaniu to wdowcy (58,0%) i żonaci (19,7%).

Samotne matki z dziećmi do 24 lat pozostającymi na utrzymaniu stanowiły 87,5% ogółu niepełnych rodzin z dziećmi do 24 lat na utrzymaniu. Wśród wszystkich matek z dziećmi do 24 lat na utrzymaniu największe grupy tworzyły mężatki (40,5%) oraz kobiety rozwiedzione (30,7%), natomiast najliczniejsze grupy wśród samotnych ojców z dziećmi do 24 lat na utrzymaniu to żonaci (45,6%) oraz rozwiedzeni (24,8%).

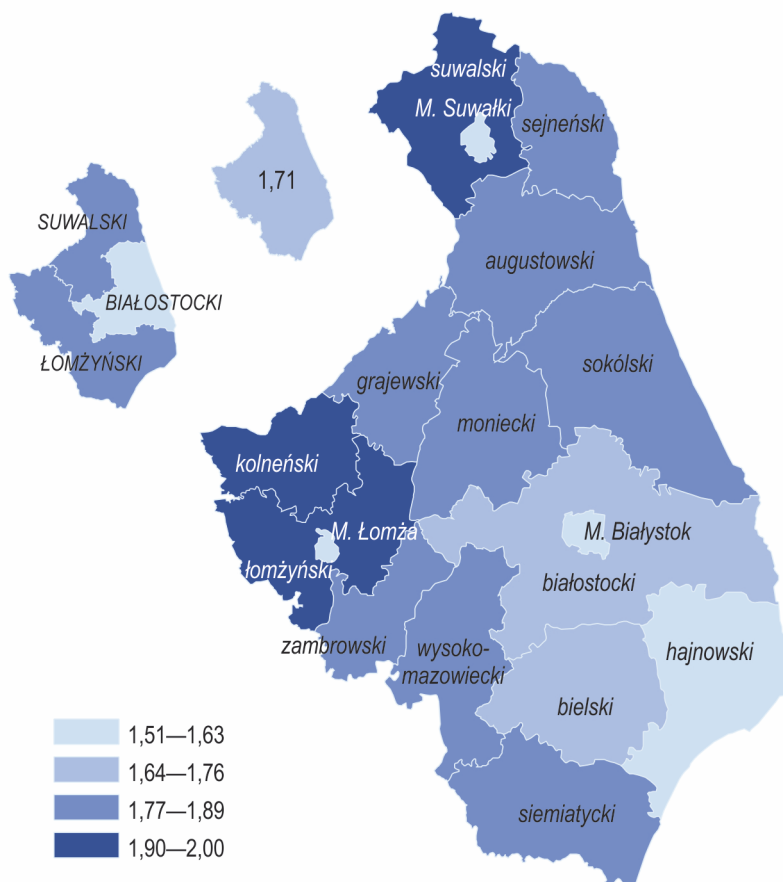
W 2011 r. w rodzinach wchodzących w skład gospodarstw domowych spisano 427,0 tys. dzieci, z czego w miastach – 244,6 tys., a na wsi – 182,4 tys. W porównaniu z 2002 r. ich liczba zmniejszyła się o 8,8%. W rodzinach partnerów i samotnych rodziców w omawianym okresie liczba dzieci wzrosła, a w rodzinach małżeństw – spadła.

Tabl. 2.4. Dzieci w rodzinach według typów rodzin

Wyszczególnienie	Ogółem	Małżeństwa z dziećmi	Partnerzy z dziećmi	Matki z dziećmi	Ojcowie z dziećmi
2002 – w tysiącach					
O g ó ł e m	468,2	373,2	4,4	80,1	10,6
Miasta	267,4	206,7	2,9	51,8	5,9
Wieś	200,8	166,5	1,5	28,3	4,6
2011					
W tysiącach					
O g ó ł e m	427,0	313,0	5,4	93,4	15,2
Miasta	244,6	172,0	3,9	60,0	8,8
Wieś	182,4	141,0	1,6	33,4	6,4
2002=100					
O g ó ł e m	91,2	83,9	124,0	116,6	143,3
Miasta	91,5	83,2	132,4	115,8	147,1
Wieś	90,8	84,7	107,5	118,1	138,5

W 2011 r. na utrzymaniu rodzin było 285,6 tys. dzieci w wieku do 24 lat. W porównaniu z NSP 2002 liczba ta zmniejszyła się o 20,6%. Przeciętna liczba dzieci w wieku do 24 lat pozostających na utrzymaniu w 2011 r. w województwie podlaskim wynosiła 1,71 (w 2002 r. – 1,92) i była zróżnicowana terytorialnie. Największą przeciętną liczbę dzieci w wieku do 24 lat pozostających na utrzymaniu w rodzinie zanotowano w powiatach: suwalskim (2,00), kolneńskim (1,98) i łomżyńskim (1,94), natomiast najmniejszą – w miastach na prawach powiatu: Białystok (1,51), Łomża (1,56) i Suwałki (1,63) oraz w powiecie hajnowskim (1,63).

PRZECIĘTNA LICZBA DZIECI W WIEKU DO 24 LAT POZOSTAJĄCYCH NA UTRZYMANIU
WEDŁUG PODREGIONÓW I POWIATÓW W 2011 R.

Największa liczba dzieci w wieku do 24 lat pozostających na utrzymaniu żyła w rodzinach typu małżeństwo z dzieckiem – 80,3%. Drugi pod względem liczby dzieci typ rodziny tworzyły samotne matki – w tych rodzinach przebywało 16,0% dzieci w wieku do 24 lat na utrzymaniu. W rodzinach samotnych ojców zanotowano 2,2% takich dzieci, a w rodzinach partnerów – 1,6%.